

Inflation, indexering och offentliga trygghetsförsäkringar

Inflation, indexering och offentliga trygghetsförsäkringar
Thomas Andrén

© Thomas Andrén och Saco 2023

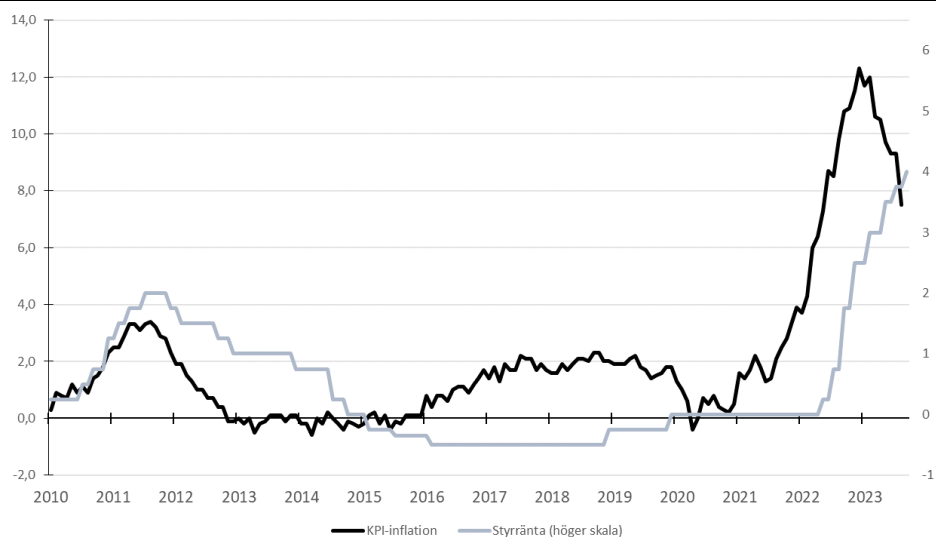
www.saco.se

Inledning

Sedan mitten av 1990-talet fram till 2021 låg den svenska inflationen på en relativt låg och stabil nivå, med långa perioder under Riksbankens inflationsmål om 2 procent. Med tiden tvingades därför Riksbanken sänka styrräntan till mycket låga nivåer. Trots att styrräntan tidvis var satt till noll, och till och med var negativ mellan 2015 och 2019, vägrade inflationen att öka i någon önskvärd omfattning (figur 1). Den tröghetsinflation som rådde innebar att styrräntan i princip saknade betydelse för den generella prisutvecklingen, och det var tydligt att det skulle krävas en ekonomisk chock av något slag för att få till stånd en förändring. Den kom och i slutet på 2022 låg inflationen på den högsta nivån sedan 1991.

Inflationen som tog fart under 2021 kan förklaras av ett flertal faktorer. Pandemin, med de restriktioner som den innebar, hämmade och höll nere den privata konsumtionen. I takt med att restriktionerna släpptes ökade den inhemska efterfrågan snabbt igen, vilket skapade bristsituationer som resulterade i prisökningar. Dessutom ökade energipriserna i Sverige och omvärlden, vilket förstärktes av Rysslands invasion av Ukraina. Detta medförde att en stor del av inflationen importerades från omvärlden.

Figur 1. Styrränta och årlig KPI-inflation per månad.
Procent

Anm.: Månatliga uppgifter från januari 2010 till och med augusti 2023 för KPI, och september för styrräntan.
Källa: SCB.

Generellt sett betraktas hög inflation som något negativt eftersom den gräper ur hushållens köpkraft via lägre reallöner och skapar osäkerhet i samhällsekonomin för hushåll och företag. Men ett permanent tillstånd utan inflation är inte heller önskvärt. I stället eftersträvas en viss grad av inflation eftersom det skapar utrymme för en god lönebildning och möjliggör en bättre fungerande penningpolitik, vilket är gynnsamt för den

ekonomiska utvecklingen. Systemen för skatter och offentliga trygghetsförsäkringar har därför anpassats och internaliserat förekomsten av inflation. Detta har bland annat betydelse för personer som lever på ersättningar från socialförsäkringarna, eftersom köpkraften till viss del bevaras. Men det gör också att inflationen har en direkt inverkan på den offentliga sektorns inkomster och utgifter. Av den anledningen är det viktigt att Riksbanken kan hålla inflationen på en låg och stabil nivå.

Den effekt som ligger i fokus i den här rapporten anknyter till den offentliga sektorns inkomster och utgifter. Kopplingen till inflation uppstår eftersom skattesystemet tar hänsyn till generella prisförändringar i ekonomin och eftersom de offentliga trygghetsförsäkringarnas inkomsttak till stora delar är prisindexerade. Det innebär att vissa delar av systemen för skatter och trygghetsförsäkringar automatiskt anpassas i takt med generella prisförändringar i den inhemska ekonomin.

För skattesystemets del innebär inflationen att inkomstbeskattningens komponenter för hushåll och företag förändras i takt med prisbasbeloppet. Det gäller till exempel grundavdraget, jobbskatteavdragen och brytpunkten för den statliga inkomstskatten. För personer som betalar statlig skatt innebär den senare delen att inkomstskatten totalt sett sjunker för en given inkomst när inflationen ökar, eftersom en mindre del av inkomsten omfattas av den statliga skatten när brytpunkten flyttas uppåt. Om till exempel brytpunkten för statlig inkomstskatt hade varit oförändrad över tid, skulle i stället allt fler betala statlig skatt i takt med att inkomsterna ökar. Syftet med inflationsanpassade system är dock i första hand att låta systemen automatiskt anpassa sig till de förändrade förutsättningarna i ekonomin i termer av priser och inkomster för att på så sätt bevara proportionerna mellan skatt och inkomst över tid.

På motsvarande sätt är de offentliga trygghetsförsäkringarna anpassade för att möta inflationen. För personer med en pågående långvarig ersättning från exempelvis sjukersättningsförsäkringen höjs ersättningsnivå årligen med inflationen för att därigenom skydda köpkraften för den försäkrade. För försäkringar som normalt betalar ut ersättningar under kortare perioder är det framför allt inkomsttaken i ersättningssystemen som har betydelse. Inkomsttaken höjs årligen automatiskt i takt med inflationen, vilket motverkar inflationens negativa inverkan på köpkraften för dem med inkomster över taket eftersom kompensationsnivån ökar. När nu inflationen ökade relativt kraftigt under 2022, innebär prisindexeringen att betydligt fler inkomster hamnade under inkomsttaken under 2023. Det betyder i sin tur att en större andel försäkrade får maximal inkomstrelaterad ersättning från exempelvis sjukpenningförsäkringen, vilket betyder att den genomsnittliga kompensationsgraden har ökat bland de försäkrade.

Problem uppstår dock över tid om inkomsterna ökar snabbare än priserna, och om inkomsttaken i de offentliga försäkringarna inte anpassas i motsvarande omfattning. Det innebär i så fall att allt fler hamnar över inkomsttaken i försäkringarna, vilket urholkar de offentliga försäkringarnas funktion som inkomstbortfallsförsäkringar eftersom allt fler får en lägre kompensationsgrad. En grundläggande princip i till exempel sjukpenningförsäkringen är att ersättningsnivån ska vara direkt proportionell mot inkomstbortfallet för en betydande del av de försäkrade. Det ska även gälla över tid och därför inte per automatik förändras i takt med att inkomsterna ökar.

Eftersom de offentliga trygghetsförsäkringar brister i kompensationsgrad för vissa grupper har parterna på arbetsmarknaden förhandlat fram kompletterande förstärkningar som toppar upp ersättningsnivåerna i många av de offentliga trygghetsförsäkringarna. Det berör i första hand dem som har inkomster över inkomsttaket i försäkringen men även till viss del dem med lägre inkomster.

För anställda som arbetar i företag som har tecknat kollektivavtal betyder därför en urholkad offentlig trygghetsförsäkring liten skillnad i termer av total mottagen ersättning. I praktiken innebär det i stället en förskjutning från statlig till privat finansieringen eftersom den kollektivavtalade ersättningen får stå för en allt större del av den totala ersättningen till den enskilde. I någon mening innebär därför urholkningen en individualisering av den ekonomiska tryggheten på arbetsmarknaden vid exempelvis arbetslöshet eller sjukdom. Om urholkningen får fortgå betyder det i sin tur att de offentliga försäkringarna utvecklas mot grundtrygghetsförsäkringar med en allt svagare koppling till tidigare inkomst. Detta leder till att inkomsttryggheten på arbetsmarknaden som helhet blir selektiv och beroende av om den enskilde arbetar i ett företag som har tecknat kollektivavtal. Inom respektive avtalsområde skiljer sig dessutom reglerna åt gällande ersättningsnivåer, beroende på inkomstnivå. Utformningen av det kompletterande försäkringsskyddet blir därför olika för olika grupper i samhället. I förlängningen kan detta skada legitimiteten för de offentliga trygghetsförsäkringarna. Att bevara ett starkt offentligt finansierat generellt inkomstskydd för sysselsatta på hela arbetsmarknaden är viktigt och har tydliga fördelar jämfört med ett individuellt privatiserat system.

Syftet med rapporten är att beskriva konsekvenserna av hög inflation för den disponibla inkomsten och vad inkomsttakens nuvarande form av indexering innebär för våra offentliga trygghetsförsäkringar, speciellt sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen, där den senare helt saknar indexering. Diskussionen kommer dessutom att anknyta till de kollektivavtalslösningar vi har på arbetsmarknaden, och vad konsekvenserna av urholkade kompensationsnivåer innebär för den generella ekonomiska tryggheten på arbetsmarknaden. Rapporten avslutas med några reformförslag.

Inflation, prisbasbelopp och disponibel inkomst

Inflationens nivå beskriver hur den genomsnittliga prisnivån för privat inhemsk konsumtion har utvecklats under en viss tidsperiod. För att beskriva den generella prisförändringen i ekonomin har Statistiska Centralbyrån (SCB) konstruerat ett konsumentprisindex (KPI). KPI är ett index som fastställs varje månad och som beskriver priset på en korg av varor och tjänster för hela den inhemska privata konsumtionen. Det skulle kunna betraktas som ett levnadskostnadsindex som ger en allmän bild av den svenska kronans inhemska köpkraft. När KPI väl är fastställt för en given månad kan inflationen bestämmas genom att beräkna hur indextalet har förändrats över tid. Det konventionella tidsintervallet utgörs av 12 månader, vilket ger en beskrivning av den årliga inflationen, det vill säga hur penningvärdet har förändrats under ett år. Hur KPI utvecklas över tid beror givetvis på hur priserna förändras, men också på hur olika varugrupper viktas när indexet konstrueras. Det har också betydelse för vems köpkraft som bevaras när försäkringar värdesäkras, eftersom olika grupper konsumerar på olika sätt och därför möter olika nivåer av inflation.

KPI-baserad inflation är det bredaste måttet på inflation och beskriver bäst hur hushållens köpkraft totalt sett förändras över tid. Men det är inte det mått på inflation som Riksbanken använder som målvariabel. Orsaken till det är att en höjd styrränta med syfte att dämpa inflationen samtidigt höjer värdet på KPI, eftersom ökade räntekostnader innebär ökade boendekostnader för bostadsägarna. En höjd styrränta leder därför till att den KPI-baserade beskrivningen av inflationen ökar. Av den anledningen använder Riksbanken ett annat mått på inflation som inte påverkas av själva ränteförändringen (KPIF) och som därför är en typ av underliggande inflation.¹

Våra skatte- och transfereringssystem är värdesäkrade, vilket innebär att de anpassas i takt med att priserna förändras för att på så sätt bevara köpkraften för personer som lever på ersättningar från de offentliga trygghetsförsäkringarna. Det sker med hjälp av det så kallade prisbasbeloppet (PBB). Det är SCB som beräknar prisbasbeloppets storlek men det är regeringen som fastställer dess värde en gång om året, vilket oftast sker under september månad. PBB regleras i Socialförsäkringsbalken (SFB) kap. 2, 7§, och där beskrivs också hur PBB ska beräknas.

I Socialförsäkringsbalken anges att PBB räknas fram genom att bastalet 36 396 multipliceras med det jämförelsetal som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget i juni året före det som prisbasbeloppet avser och

¹ KPIF avser KPI med fast ränta och är ett mått på KPI där effekten av förändrade räntesatser har tagits bort. KPIF ersatte KPI som målvariabel för Riksbankens inflationsmål i september 2017.

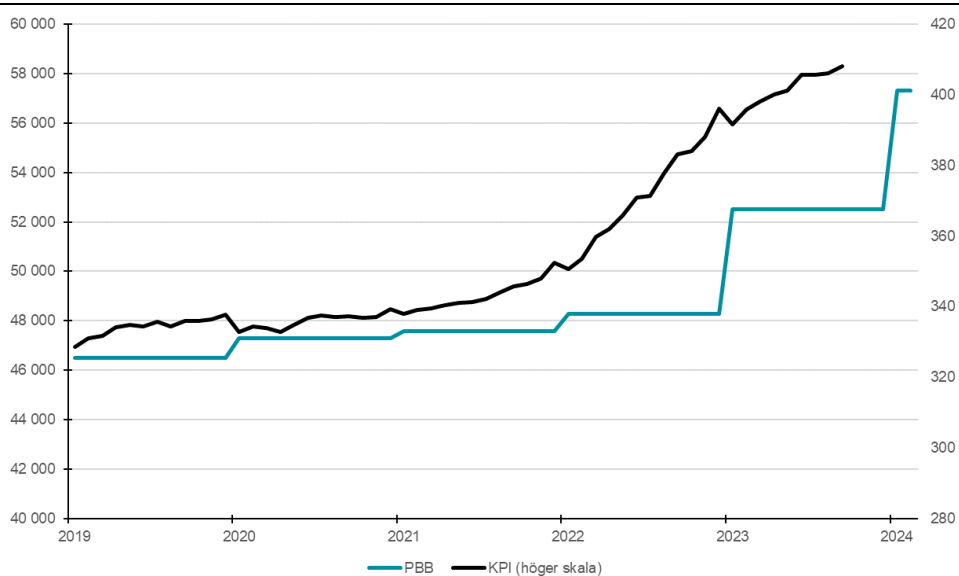
prisläget i juni 1997. Det siffersatta bastalet utgör helt enkelt PBB för år 1998.²

Fakta: Prisbasbeloppet³

$$PBB_{2023} = \text{Bastal} \times \frac{KPI_{\text{juni}2022}}{KPI_{\text{juni}1997}} \approx PBB_{2022} \times \frac{KPI_{\text{juni}2022}}{KPI_{\text{juni}2021}}$$

Figur 2 illustrerar hur PBB förändras i takt med att KPI utvecklas. PBB:s reaktion på inflationen sker dock med en viss förskjutning eftersom PBB för 2023 bestäms av prisförändringen mellan juni 2021 och juni 2022. Från figur 2 blir det därför tydligt att PBB för 2024 kommer att öka relativt mycket. Värdet för PBB för 2024 (57 300 kronor) som anges i figuren bygger på inflationstakten fram till juni 2023 (9,3 %).

Figur 2. Prisbasbelopp och konsumentprisindex per månad.
Kronor

Anm.: KPI-data från januari 2019 till och med augusti 2023.

Källa: SCB.

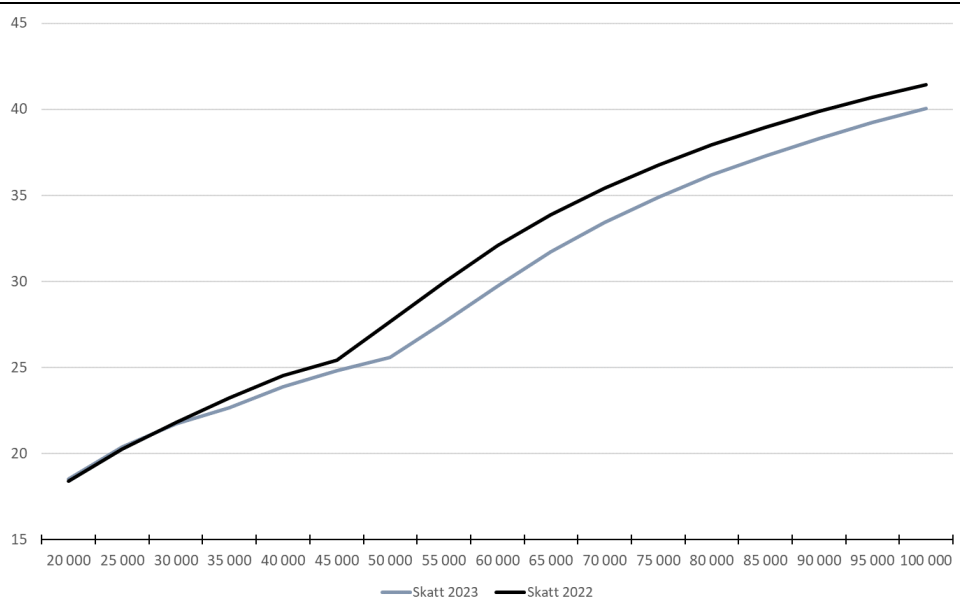
Den högre inflationen påverkar hushållens disponibla inkomst genom att den genomsnittliga skatten sänkts för de flesta inkomsttagare. Sänkningen är dock relativt liten för månadsinkomster lägre än 50 000 kronor (figur 3). Förändringen är speciellt stor för personer som betalar statlig skatt. Men även jobbskatteavdraget bidrar i stor omfattning till att skatten sänks för en given inkomst. Eftersom PBB ökar i motsvarande omfattning under 2024, skulle den genomsnittliga skatten även sjunka på motsvarande sätt under det året. Regeringen har dock valt att pausa uppräknings av

² År 1999 bytte basbeloppet namn till prisbasbeloppet.

³ Approximationstecknet följer av att bastalet är exakt angivet i kronor, medan det fastställda prisbasbeloppet är avrundat till hela hundratals kronor.

skiktgränsen för den statliga skatten under 2024, vilket innebär att fler kommer att betala statlig skatt under 2024 jämfört med 2023. Eftersom inflationen är på väg ner under andra halvan av 2023 är förväntningarna att inflationen kommer att vara lägre under 2024.

Figur 3. Förändring av genomsnittlig skatt på grund av förändrat PBB.
Procent

Anm.: Figuren beskriver hur inkomstskatten förändras för givna inkomster som en följd av att prisbasbeloppet höjs kraftigt under 2023 (8,7 procent). Beräkningen i övrigt baseras på 2022 års inkomstskatteregler.

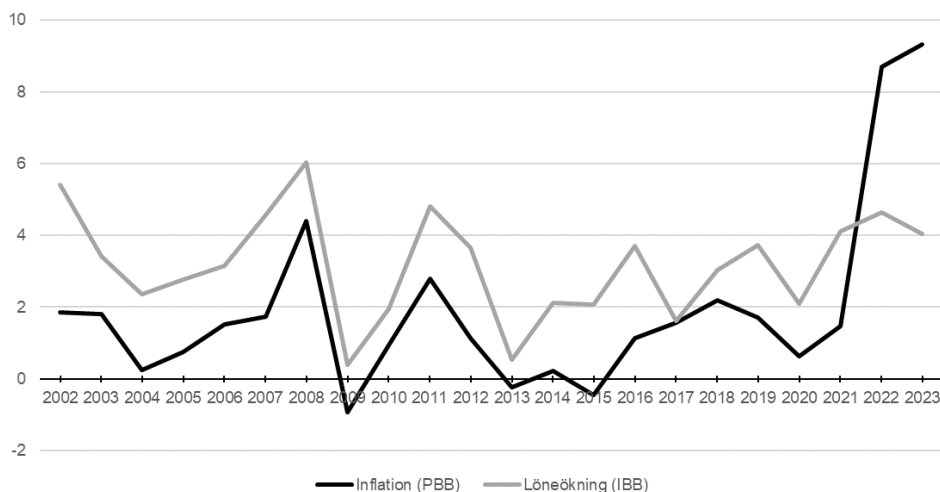
Källa: Egna beräkningar.

Hur indexeras de offentliga trygghetsförsäkringarna?

De offentliga trygghetsförsäkringarna som diskuteras i den här rapporten bygger på inkomstbortfallsprincipen, vilket innebär att ersättningen ska lämnas som en enhetlig del av tidigare inkomst för en betydande del av de försäkrade. Detta sker dock endast upp till ett visst inkomsttak som därigenom begränsar ersättningens nivå uppåt. För att inte bryta mot inkomstbortfallsprincipen är det därför viktigt att inkomsttaket inte är för lågt satt, eftersom det medför att en allt för stor andel försäkrade skulle ha inkomster som hamnar över inkomsttaket. En relativt vanlig ståndpunkt är att 80 procent av de försäkrade ska erhålla maximal kompensationsnivå (exempelvis 80 procent av tidigare inkomst). Av samma anledning är det viktigt att inkomsttaket förändras över tid, i takt med att priser och inkomster ökar. Om inkomsttaket är oförändrat över tid kommer andelen försäkrade med inkomster över inkomsttaket att öka, vilket innebär en urholkning av försäkringens kompensationsgrad. Då uppstår frågan hur inkomsttaket lämpligen bör förändras över tid, det vill säga vilken typ av indexering som ska användas? Indexeringar i de här sammanhangen sker oftast med avseende på priser eller inkomster. Vilken form av indexering som används beror på försäkringens syfte och vilka principer den ska

styras av.

Figur 4. Pris- och inkomstutveckling enligt pris- och inkomstbasbeloppet. Procentuell förändring

Anm.: Precis som för PBB bestäms IBB med ett års förskjutning. 2024 års värde för IBB är en prognos från pensionsmyndigheten under juli 2023 och skattas till 77 400 kr.
Källa: SCB och pensionsmyndigheten.

Figur 4 visar hur priser och inkomster har utvecklats över tid under 2000-talets två första decennier. Det är tydligt att situationen under 2022 och 2023 tydligt avviker från hur det har varit tidigare under tidsperioden, där inkomsterna årligen har ökat mer än priserna. Hur priser och inkomster normalt sett utvecklas över tid har betydelse för hur olika försäkringar bör indexeras. Med en självständig Riksbank och en central lönebildning styrd av ett samhällsekonomiskt löneutrymme kommer lönerna i ekonomin även fortsättningsvis att öka något snabbare än priser under normala omständigheter. Detta bör lämpligen beaktas när indexeringsform väljs. Nedan beskrivs kortfattat hur de offentliga trygghetsförsäkringarna vid sjukdom och arbetslöshet indexeras i dag.

Hur påverkas sjukpenningförsäkringens kompensationsnivå av inflation (ersättning vid tillfälligt nedsatt arbetsförmåga)?

Sjukpenningförsäkring är en omställningsförsäkring som ska stödja individen tillbaka i arbete efter en viss tid av sjukdom. I det avseendet är därför sjukpenningförsäkring en inkomstbortfallsförsäkring som ska ge ekonomisk trygghet under den tid den enskilde rehabiliteras tillbaka i arbete. Det är inte meningen att en tillfälligt förlorad arbetsförmåga på grund av sjukdom ska ruinera och fattiggöra den enskilde. Sjukpenningförsäkring ska därför även betraktas som en trygghetsförsäkring som ska möjliggöra för den enskilde att behålla sin levnadsstandard under den tid arbetsinkomsten saknas eller är reducerad.

Ersättningen vid tillfälligt nedsatt arbetsförmåga betalas både av arbetsgivaren och av staten. De första 14 dagarna av en sjukperiod

betalar arbetsgivaren ut sjuklön där ersättningen uppgår till 80 procent av lönen, bortsett från ett karensavdrag. Sjuklönen har inget inkomsttak, vilket innebär att inflationen inte har någon direkt inverkan på försäkringens kompensationsgrad under den här delen av sjukperioden. Om den reducerade arbetsförmågan varar längre än 14 dagar kan den enskilde ha rätt till sjukpenning från Försäkringskassan. Det är här som den offentliga trygghetsförsäringen tar över det ekonomiska ansvaret för den försäkrade.

För att ha rätt till ersättning krävs dock att individen har en fastställd sjukpenninggrundande inkomst (SGI). SGI:n definieras som den årliga inkomsten i pengar som en försäkrad kan antas komma att få tills vidare för eget förvärvsarbete. För att fastställa nivån måste personens inkomster under ett år uppgå till minst *24 procent av PBB*, vilket motsvarar 12 600 kronor under 2023.⁴

Ersättningen från sjukpenningförsäringen ska uppgå till omkring 80 procent av den årliga arbetsinkomsten (SGI:n) upp till ett visst inkomsttak.⁵ Inkomsttaket är i dag fastställt till 10 PBB⁶, vilket under 2023 motsvarar en månadsinkomst på 43 750 kronor. Det innebär att försäringen både har ett golv och ett tak som förändras i takt med PBB.

För en given inkomstfördelning innebär det att vissa inkomster faller ur intervallet, medan andras inkomster hamnar i intervallet när PBB förändras. För individer med inkomster som hamnar inom inkomstintervallet blir resultatet att de får en maximal kompensationsgrad baserad på tidigare inkomst (SGI). Hur många som berörs beror dock på hur mycket PBB förändras.

Saco argumenterar för att 80 procent av de försäkrade ska få 80 procent i ersättning från sjukpenningförsäringen. När det faktiska inkomsttaket i kronor höjdes kraftigt under 2023 (8,7 procent) samtidigt som lönerna ökade i en lägre takt innebar det att andelen med inkomster under inkomsttaket tydligt närmade sig den nivå som Saco anser är rimlig. Dessutom innebär den kommande höjningen av PBB för 2024 att andelen ökar ytterligare. Förväntningen är att omkring 80 procent av de försäkrade kommer att ha inkomster under inkomsttaket under 2024 och därmed vara berättigad en maximal ersättningsgrad. I det här avseendet har inflationen haft en positiv inverkan på försäringen.

Reglerna för sjukersättning är i dag mycket restriktiva. Antalet sjukskrivna som försörjer sig på sjukpenning sammanhängande under flera år har av den anledningen ökat, eftersom dom blir kvar i ersättningsformen. Detta

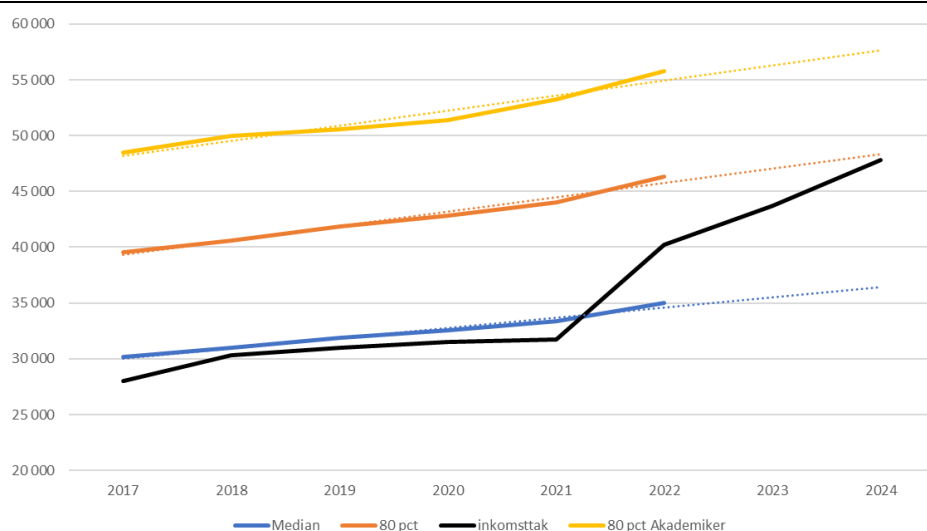
⁴ Dessutom krävs att den försäkrades årliga inkomst kommer från arbete som kan antas vara under minst sex månader i följd eller vara årligt återkommande.

⁵ SGI:n reduceras också med en omräkningsfaktor på 3 procent, vilket gör att den faktiska maximala ersättningsgraden uppgår till 77,6 procent av den ersättningsgrundande inkomsten.

⁶ Inkomsttaket höjdes den 1 januari 2022 från 8 till 10 PBB.

trots att sjukpenning i första hand är avsedd för sjukskrivna med tillfällig nedsättning av arbetsförmågan. Det leder till frågan hur ett beviljat ersättningsbelopp med sjukpenning förändras över tid. Eftersom det är den försäkrades SGI som avgör hur hög ersättningen blir, förändras inte ersättningens nivå så länge SGI är oförändrad. Det sker därför ingen automatisk uppräkningsnivå med inflationen under ett pågående sjukfall. I stället måste Försäkringskassan fastställa ett nytt SGI för att en förändring ska komma till stånd. Det är bara aktuellt om inkomsterna eller andra omständigheter förändras under en pågående ersättningsperiod, till exempel i samband med en lönerevision. Den sjukskrivne måste då anmäla det förändrade sakförhållandet till Försäkringskassan för att ett nytt SGI ska kunna fastställas (SFB, 26 kap. 4§). Av allt att döma sker detta inte speciellt ofta.

Figur 5. Inkomsttakets utveckling och utvecklingen av medianlönen och för 80:e percentilen bland anställda totalt och bland akademiker.
Kronor

Anm.: PBB för 2024 uppgår till 57 300 kr. Streckad linje avser en linjär extrapolering baserad på observerade heltidsekvivalenta löner mellan 2017 och 2022. Löneutvecklingen baseras på alla anställda, respektive personer med eftergymnasial utbildning i åldern 20–64 år. Med början 2022 höjdes inkomsttaket till 10 PBB.

Källa: Egna beräkningar och Lönestrukturstatistiken (SCB).

Mellan 2017 och 2021 hade sjukpenningförsäkringens inkomsttak mätt i kronor en relativt flack utveckling (figur 5). Den kan jämföras med utvecklingen som följer därefter. Den efterföljande utvecklingen beror på två faktorer. Dels höjdes inkomsttaket från 8 till 10 PBB, dels höjdes PBB:et kraftigt på grund av inflationen som beskrevs ovan. Sammantaget medför det att omkring 80 procent av de försäkrade får full kompensationsgrad från den offentliga försäkringen under 2024.

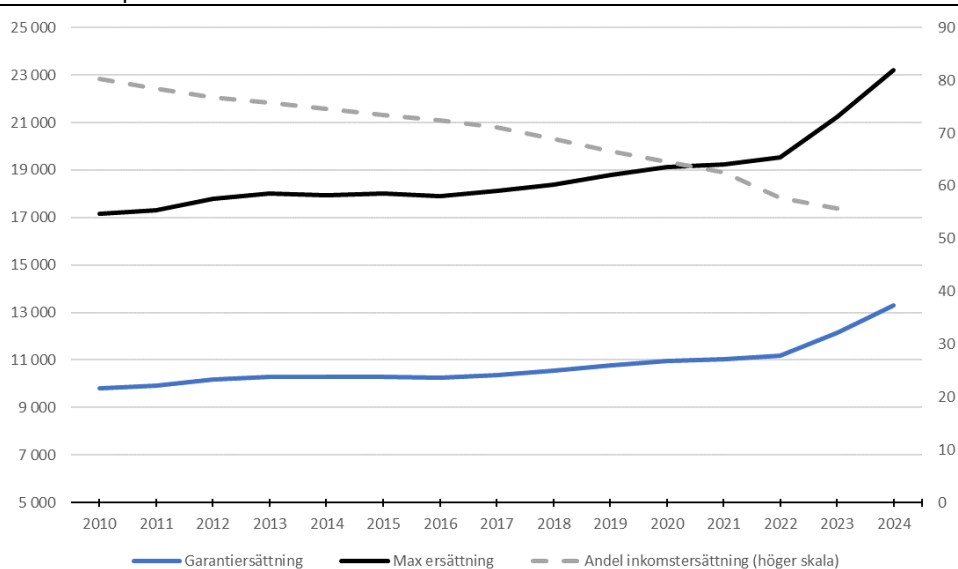
Hur påverkas sjukersättningsförsäkringens ersättningsnivå av inflation (ersättning vid stadigvarande nedsatt arbetsförmåga)?

Sjukersättningen kallades tidigare för förtidspension och var då en del av pensionssystemet. Detta förändrades 2003 och ersattes av sjukersättning

och aktivitetsersättning (för dem yngre än 30 år).⁷ I dag är sjukersättningen en del av sjukförsäkringen. Syftet är att ge ekonomisk trygghet vid stadigvarande nedsatt arbetsförmåga när rehabiliteringsmöjligheterna är uttömda. Beslutet om sjukersättning gäller tills vidare och är den mest permanenta ersättningen. Det handlar därför om en långvarig ersättningsform som ofta betalas ut under många år fram till pension, om inte den enskilde återfår sin arbetsförmåga tidigare. Hur ersättningen indexeras och därmed utvecklas över tid får därför stor betydelse för mottagaren. För personer med permanent funktionsnedsättning är detta därför en mycket viktig ersättningsform som också ska präglas av inkomstbortfallsprincipen.

Om den försäkrade har haft låga inkomster eller inga inkomster alls erhålls en garantiersättning, vilket utgör ett så kallat grundskydd. Ersättningen är inte inkomstrelaterad, men är kopplad till PBB och uppgår till 2,78 PBB för personer som är 30 år eller äldre. Under 2023 uppgår en hel garantiersättning till 12 163 kronor per månad före skatt.⁸ Eftersom garantiersättningen är kopplad till PBB är ersättningen värdesäkrad och förändras i takt med inflationen. Det innebär att garantiersättningen höjs relativt kraftigt under 2023 och 2024 (figur 6).

Figur 6. Garanti- och inkomstrelaterad sjukersättning.
Kronor och procent

Anm.: Maximal inkomstrelaterad sjukersättning uppgår till 64,7 procent av antagandeinkomsten som har ett tak på 7,5 PBB. Garantiersättningen uppgår till 2,78 PBB.

Källa: Egen beräkning.

⁷ Förtidspensionen bestod av två olika system: folkpension och allmän tilläggspension (ATP). Folkpensionen betalades ut oberoende av tidigare inkomster, medan ATP:n var knuten till tidigare inkomster under den yrkesverksamma delen av livet. Dessa två delar har sina motsvarigheter i sjukersättningssystemet (Ds 2000:39).

⁸ Ersättningsnivån är lägre för personer yngre än 30 år. Sjukersättning kunde tidigare erhållas tidigast från 30 års ålder. Detta ändrades dock 2017 och sedan dess kan även personer yngre än 30 år erhålla hel sjukersättning. Vid partiellt stadigvarande reducerad arbetsförmåga gäller fortfarande aktivitetsersättning som ersättningsform för dem under 30 år.

För personer som har arbetat och har haft inkomster uppgår ersättningen till 64,7 procent av den genomsnittliga inkomsten, den så kallade antagandeinkomsten, som ska baseras på en uppskattning av det framtida inkomstbortfallet och som därför omgärdas av speciella regler. Antagandeinkomsten är beroende av vilken pensionsgrundande inkomst den försäkrade har haft under ramtiden (5–8 år beroende på ålder) som föregick försäkringsfallet. Syftet med beräkningen av en antagandeinkomst är att få fram den försäkrades faktiska inkomstbortfall. Antagandeinkomsten begränsas i sin tur av ett inkomsttak som uppgår till 7,5 PBB. Under 2023 uppgår därför den högsta ersättningsnivån vid inkomstrelaterad ersättning till 21 230 kronor per månad före skatt oavsett hur hög inkomsten var före sjukfallet. Som framgår av figur 6 innebär inflationen att den maximala ersättningen ökar relativt kraftigt under 2023 och 2024. När väl ersättningsnivån för den enskilde är fastställd utvecklas därefter ersättningen årligen i takt med PBB.

Antalet mottagare av garantiersättning ligger på en relativt låg och stabil nivå under den period som illustreras i figur 6. Däremot minskar antalet mottagare av inkomstrelaterad ersättning kraftigt under perioden på grund av ett lågt inflöde och att fler uppnår pensionsålder och därför lämnar ersättningsformen. Till antal är grupperna nästan lika stora under 2023. Antalet mottagare av sjukersättning uppgår under 2023 till närmare 219 000 personer och omkring 6 000 personer med nybeviljade ersättningar tillkommer varje år.

Hur påverkas arbetslöshetsförsäkringens kompensationsgrad av inflationen?

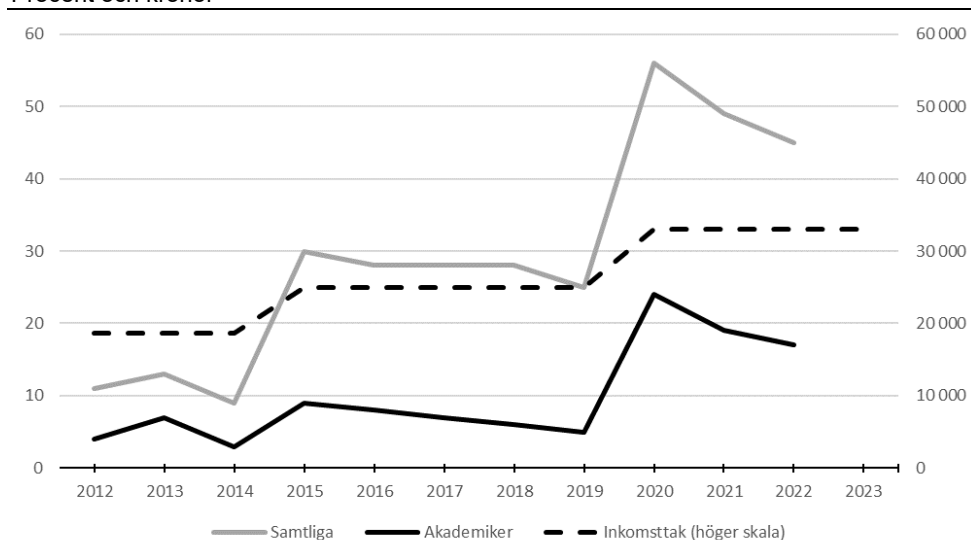
Arbetslöshetsförsäkringen är en omställningsförsäkring som försäkrar mot inkomstbortfall mellan två arbeten på grund av ofrivillig arbetslöshet. Finansieringen av försäkringen är obligatorisk för alla anställda och betalas av arbetsgivaren via arbetsgivaravgiften. Kopplingen till arbete är central eftersom den ska försäkra mot förlorad arbetsinkomst, vilket innebär att den ska vara en inkomstbortfallsförsäkring som ska ge 80 procent av tidigare inkomst i ersättning. Det innebär att ett *arbetsvillkor* ska vara uppfyllt för att en arbetslös ska vara berättigad ersättning. Men för att den enskilde ska ha möjlighet att få ersättning som är inkomstrelaterad krävs även att ett *medlemsvillkor* är uppfyllt. Det vill säga, att den försäkrade har varit medlem i en a-kassa under minst 12 månader. Om medlemsvillkoret inte är uppfyllt, utgår i stället en grundersättning. Arbetslöshetsförsäkringen är därför dual och består av en grundförsäkring och en inkomstbortfallsförsäkring.

För arbetslösa som inte är medlemmar i en a-kassa men som uppfyller arbetsvillkoret erhålls ett grundbelopp från grundförsäkringen. Grundbeloppet är inte inkomstrelaterat och uppgår under 2023 till maximalt 11 220 kronor per månad vid hel arbetslöshet, vilket motsvarar en dagpenning på 510 kronor. Detta belopp förändras enbart när

regeringen aktivt väljer att förändra nivån, vilket innebär att det inte sker någon årlig automatisk uppräkningsnivån över tid.

För arbetslösa som är medlemmar i en a-kassa och uppfyller villkoren för full ersättning finns ett inkomsttak som uppgår till 33 000 kronor per månad. Inkomstförsäkringens är därför inkomstrelaterad upp till ett relativt lågt inkomsttak som motsvarar en maximal dagpenning på 1 200 kronor under 2023. Det är därför relativt få akademiker som får 80 procent av tidigare lön i ersättning (figur 7). Efter 100 ersättningsdagar sjunker dessutom den maximala dagpenningen till 1 000 kronor. Precis som för grundförsäkringens räknas inte heller den maximala inkomstrelaterade ersättningen upp årligen, utan en förändrad nivå kräver ett aktivt beslut från regeringen. Det innebär att försäkringens kompensationsnivå bland de försäkrade urholkas i takt med att inkomsterna ökar över tid. Under 2022 var den genomsnittliga inkomsten 30 800 kronor för personer som påbörjade inkomstrelaterad ersättning från arbetslöshetsförsäkringens (IAF). Som framgår av figur 7 innebär det att mindre än hälften får 80 procent i ersättning.

Figur 7. Inkomsttak och andel arbetslösa som får 80 procent i ersättning. Procent och kronor

Anm.: Figuren visar situationen för personer som är heltidsarbetslösa med inkomstrelaterad ersättning.

Källa: Akademikernas a-kassa (Arbetslöshetsrapporten 2023, sid 33).

Kompletterande kollektivavtalade förmåner ska toppa upp de offentliga trygghetsförsäkringarna

Inspektionen för socialförsäkringens har i flera rapporter beskrivit hur inkomstbortfallsprincipen i de offentliga trygghetsförsäkringarna har urholkats sedan 1990-talet.⁹ Som en reaktion på den utvecklingen har de centrala parterna på arbetsmarknaden förhandlat fram kompletterande

⁹ Exempelvis rapport 2014:4 och rapport 2015:6 från ISF.

kollektivavtalade förmåner som toppar upp ersättningarna från de offentliga trygghetsförsäkringarna. Villkor och ersättningsnivåer varierar till viss del mellan olika centrala avtal för olika sektorer. Men det som är gemensamt för avtalsförsäkringarna vid sjukdom är att de toppar upp ersättningsnivån under inkomsttaket samt även ger ersättning för inkomster över inkomsttaket. Den senare delen är speciellt viktig för akademiker eftersom många har inkomster som är högre än inkomsttaket i den offentliga försäkringen. Den exemplifierande beskrivning som följer i det här kapitlet fokuserar på det centrala avtal som tjänstemän i privat sektor omfattas av.

En förutsättning för att en anställd ska få del av förmånerna är dock att arbetsgivaren har tecknat ett kollektivavtal. Täckningsgraden är emellertid relativt hög i Sverige, och uppgår till omkring 88 procent för hela arbetsmarknaden. Medlingsinstitutet rapporterar att närmare 85 procent av alla anställda i privat sektor omfattades av kollektivavtal (inklusive hängavtal) under 2022. Motsvarande andel för offentlig sektor är 100 procent. För att den ekonomiska tryggheten på arbetsmarknaden ska omfatta så många som möjligt är det viktigt att anslutningsgraden fortsätter att vara hög.

Kollektivavtalad ersättning vid tillfälligt nedsatt arbetsförmåga (tjänstemän i privat sektor)

Nio av tio svenskar som arbetar har en tjänstepension, vilket de flesta har via ett kollektivavtal. Tjänstepensionsavtalet för privatanställda tjänstemän kallas för ITP (Industrins och handelns Tilläggspension). Detta avtal innehåller en inkomstbortfallsförsäkring som vid sjukdom toppar upp den ersättning som erhålls från Försäkringskassan vid tillfällig eller permanent nedsättning av arbetsförmågan. Den avtalade ersättningen betalas ut av olika parter under olika delar av sjukperioden. Som beskrevs tidigare inleder sjukperioden med en lagstadgad sjuklönepperiod där arbetsgivaren betalar hela sjuklönen under de första 14 dagarna.

Därefter fortsätter arbetsgivaren att betala den kollektivavtalade sjuklönen mellan dag 15 och 90 i sjukfallet. Den kollektivavtalade sjuklönen som arbetsgivaren betalar toppar upp sjukpenningen från Försäkringskassan. Det sker dels med 10 procent under inkomsttaket, dels med 90 procent av inkomstdelar över inkomsttaket i sjukpenningförsäkringen. För den sjukskrivne innebär detta en total kompensationsnivå på mellan 87,6 och närmare 90 procent beroende på hur hög inkomsten är. Den kollektivavtalade sjuklönen har inget inkomsttak, utan toppar upp sjukpenningen enligt angivna procentsatser.

Tabell 1. ITP:s sjukpension från och med dag 91 i sjukfallet när den sjukskrivne får sjukpenning från Försäkringskassan.

Inkomstintervall	Dag i sjukfallet	
	91–360	361-
0 – 10 PBB	10 %	0 %
10 PBB – 20 IBB	65 %	65 %
20 IBB – 30 IBB	32,5 %	32,5 %

Anm. PBB är 52 500 kr och IBB är 74 300 kr under 2023. Vid sjukfall längre än 90 dagar baseras ersättningen endast på inkomstandelar över inkomsttaket i sjukpenningförsäkringen.

Källa: Alecta.

Vid sjukfall längre än 90 dagar upphör rätten till kollektivavtalad sjuklön från arbetsgivaren och i stället kan den sjukskrivne få ITP:s sjukpension som ett komplement till sjukpenningen. Den ersättningen betalas ut av tjänstepensionsföretaget Alecta. Det första inkomstintervallet i tabell 1 avser inkomster under inkomsttaket i sjukpenningförsäkringen. På detta intervall kompletterar kollektivavtalet sjukpenningen med ytterligare 10 procent, vilket ger en total kompensationsgrad på 87,6 procent under inkomsttaket i ersättning mellan dag 91 och dag 360 i sjukfallet. Efter dag 360 i sjukfallet sker ingen kollektivavtalad kompensation under inkomsttaket.

ITP:s sjukpension kompenserar också för inkomstbortfall över inkomsttaket. För inkomster upp till 20 inkomstbasbelopp täcker försäkringen 65 procent av de inkomstdelar som ligger över inkomsttaket. Därefter finns det slutligen ett inkomstintervall med ett övre inkomsttak på 30 inkomstbasbelopp, där kompensationen uppgår till 32,5 procent på inkomstdelar i det intervallet. För en sjukskriven person med en tidigare månadsinkomst på 100 000 kronor blir därför den totala ersättningen 74 887 kronor, vilket motsvarar en kompensationsgrad på 74,9 procent.

Kollektivavtalad ersättning vid stadigvarande nedsatt arbetsförmåga (tjänstemän i privat sektor)

Ersättningen för personer med stadigvarande nedsättning av arbetsförmågan anknyter till de kollektivavtalade ersättningsnivåerna vid sjukpenning (tabell 2), men förutsätter att den försäkrade har fått sjukersättning beviljad av Försäkringskassan. Eftersom kvalifikationsreglerna för sjukersättning är mycket restriktiva i dag är det dock relativt få som får del av den ersättningen. Dessutom är det relativt få av dem som har en hög tidigare inkomst, vilket ofta är en följd av en lång och trasslig sjukdomshistorik.

Tabell 2. ITP:s sjukpension vid hel sjukersättning från Försäkringskassan.

Inkomstintervall	Sjukpension från Alecta
0 – 7,5 PBB	15 %
7,5 PBB – 20 IBB	65 %
20 IBB – 30 IBB	32,5 %

Anm.: Kompletterande ersättning vid hel sjukersättning.

Källa: Alecta.

Den kollektivavtalade sjukpensionen toppar upp både under och över inkomsttaket för sjukersättningsförsäkringen. Eftersom ersättningsgraden för sjukersättning uppgår till 64,7 procent av den antagande inkomsten, blir den totala ersättningen närmare 80 procent (79,7 %) tillsammans med den kollektivavtalade ersättningen för inkomster under inkomsttaket. Inkomstintervallen för ITP:s sjukpension är samma som vid sjukpenning, med undantag för det första intervallet som avser inkomster under inkomsttaket i sjukersättningsförsäkringen. Det följer av att inkomsttaket vid inkomstrelaterad sjukersättning uppgår till 7,5 PBB, vilket är lägre än vid sjukpenning.

Kompletterande ersättning vid arbetslöshet

Den lagstadgade arbetslöshetsförsäkringens inkomsttak är inte indexerad. Det betyder att kompensationsgraden urholkas över tid i takt med att de försäkrades inkomster hamnar över inkomsttaket. Detta är ett förhållande som drabbar akademiker i hög grad, eftersom en relativt stor andel av dem har inkomster som ligger över inkomsttaket i försäkringen. Det kompletterande inkomstskyddet spelar därför en viktig roll för akademikers ekonomiska trygghet vid arbetslöshet.

Det är framför allt två typer av kompletterande inkomstskydd som förekommer på arbetsmarknaden vid arbetslöshet. Det handlar dels om ersättningar för dem som arbetar hos en arbetsgivare som via ett kollektivavtal är ansluten till ett trygghetsråd, dels om ersättningar från kompletterande inkomstförsäkringar som fackförbund i dag erbjuder sina medlemmar som en del av medlemskapet.

Kollektivavtalad ersättning från TRR vid arbetslöshet (tjänstemän i privat sektor)

Beroende på vilken sektor en individ arbetar i kan arbetsgivaren teckna kollektivavtal som ansluter företaget eller organisationen till en omställningsorganisation. För privatanställda tjänstemän har Trygghetsrådet (TRR) den funktionen. TRR är en stiftelse vars syfte bland annat är att ge rådgivning och lämna ekonomisk ersättning (avgångsersättning) till anställda som har blivit uppsagda. Avgångsersättningen är ett komplement till ersättningen från arbetslöshetsförsäkringen. För att få ekonomisk ersättning krävs dock att den arbetslöse är över 40 år, har arbetat minst 5 år i ett företag eller organisation som är ansluten till TRR och har en lön som överstiger inkomsttaket i den offentliga arbetslöshetsförsäkringen. När dessa villkor är uppfyllda finns möjligheten att få kompletterande ersättning som totalt sett kan motsvara en kompensationsgrad på 70 procent av tidigare inkomst. Det finns inget krav på medlemskap i en a-kassa, men i de fall den arbetslöse är berättigad ersättning från TRR utgår beräkningen av

ersättningens nivå ifrån att den enskilde har inkomstrelaterad ersättning från en a-kassa som avgångsersättningen toppar upp. Avgångsersättningen täcker därför inte upp för mellanskillnaden mellan grundbeloppet och inkomstförsäkringen i den offentliga arbetslöshetsförsäkringen om medlemsvillkoret inte är uppfyllt. Ersättningsperiodens längd varierar med den arbetslöses ålder.

Privata inkomstförsäkringar via medlemskapet i ett fackförbund

På grund av att TRR har relativt restriktiva villkor för ekonomisk ersättning är det förhållandevis få som får avgångsersättning under ett normalt konjunkturläge. Av den anledningen finns det fortfarande ett relativt stort försäkringsbehov bland akademiker. De flesta Sacoförbund har därför förhandlat fram inkomstförsäkringar för sina medlemmar som ingår som en medlemsförmån och som toppar upp ersättningen från den offentliga arbetslöshetsförsäkringen. I de fall en arbetslös är berättigad avgångsersättning från TRR så toppar fackförbundets inkomstförsäkring upp ovanför den kollektivavtalade avgångsersättningen upp till 80 procent av tidigare inkomst. Det är därför inte möjligt att få båda ersättningarna baserat på samma inkomstdelar.

Fackförbundens inkomstförsäkringar handlar om gruppförsäkringar med förmånliga villkor. Många förbund har inkomsttak som uppgår till 100 000 kronor per månad. Dessutom är ersättningen skattefri, vilket ökar kompensationsgraden ytterligare i disponibla termer. Eftersom inkomsttaket är högt satt, finns inget behov av indexering. Taket förhandlas i stället om i takt med att andelen medlemmar med inkomster över försäkringens inkomsttak blir för högt.

Ersättningsperiodens längd uppgår vanligtvis till mellan 120 och 150 ersättningsdagar, vilket motsvarar omkring 6 månader. Om någon skulle uppleva att det är en för kort ersättningsperiod finns möjligheten för den enskilde att köpa en privat tilläggsförsäkring som förlänger försäkringens ersättningsperiod upp till 300 ersättningsdagar.

Inkomstskyddet för akademiker som blir uppsagda på grund av arbetsbrist från en arbetsgivare med kollektivavtal och som är medlem i ett fackförbund samt är medlem i en a-kassa är därför tämligen starkt. Men om tanken med den lagstadgade offentliga arbetslöshetsförsäkringen är att fungera som en inkomstbortfallsförsäkring så betalar många akademiker flera gånger för samma skydd eftersom premien för den offentliga försäkringen baseras på hela inkomsten, medan ersättningen kompenserar för en allt mindre del av den tidigare inkomsten. Det finns därför goda argument som talar för att inkomsttaket i den offentliga arbetslöshetsförsäkringen inte får vara för lågt.

Prisindexering eller inkomstindexering?

Våra arbetsbaserade offentliga trygghetsförsäkringar syftar till att skydda mot inkomstbortfall vid exempelvis sjukdom eller arbetslöshet. Eftersom försäkringarna ska erbjuda ekonomisk trygghet för alla på arbetsmarknaden är finansieringen obligatorisk och baseras på den enskildes hela inkomst. I många fall är dock sambandet mellan inbetald premie och ersättningsnivå svagt, vilket gör att det med jämna mellanrum blossar upp diskussioner om huruvida försäkringsmässigheten i våra offentliga trygghetsförsäkringar är för låg och därför måste öka. Socialavgifterna i form av exempelvis sjukförsäkringsavgiften eller arbetsmarknadsavgiften ska huvudsakligen vara försäkringsavgifter snarare än skatter på arbete.¹⁰ Det kräver att inkomsttaken i försäkringarna inte är för låga.

Utgångspunkten är att trygghetsförsäkringarna ska vara inkomstbortfallsförsäkringar snarare än grundtrygghetsförsäkringar, vilket förutsätter att ersättningsnivån har en stark och tydlig koppling till den försäkrades inkomst. Ersättningen måste kompensera för en tillräckligt stor del av inkomstbortfallet för en tillräckligt stor andel av de försäkrade. För sjukpenningförsäkringens del menar Saco att 80 procent av alla anställda bör ha närmare 80 procent av sin tidigare inkomst försäkrad. Att låta avgifterna i hög grad vara just avgifter som är kopplade till förmåner gör också att de skadliga beteendeeffekterna som uppstår av skatter reduceras. Det understöds av att avgifterna är synliga för de försäkrade.¹¹

När väl en tillräckligt hög andel av arbetskraften har en rimligt hög andel av sin inkomst försäkrad är det också naturligt att dessa andelar bevaras över tid. Huvuddelen av socialförsäkringarna har i dag inkomsttak som är värdesäkrade, medan arbetslöshetsförsäkringens inkomsttak helt saknar indexering. Inkomsttak som förändras i takt med prisutvecklingen fungerar bra om löner och priser utvecklas i ungefär samma takt. Men om syftet med försäkringarna är att skydda mot inkomstbortfall, samtidigt som inkomsterna i normalfallet utvecklas snabbare än priserna, så måste inkomsttaken följa inkomstutvecklingen. Annars urholkas kompensationsnivån över tid, i takt med att allt fler får inkomster som hamnar över inkomsttaket.

Eftersom Sverige sedan ganska många år har en självständig Riksbank vars uppgift är att arbeta för en låg och stabil inflation kommer inkomsterna på arbetsmarknaden att öka snabbare än priserna under normala omständigheter. Situationen under 2022 och 2023 ska därför

¹⁰ I själva verket regleras det i lag vad socialavgifterna ska användas till. Det framgår i *Lagen (2000:981) om fördelning av socialavgifter*, som redovisar vad sjukförsäkringsavgiften (3–4§§) och arbetsmarknadsavgiften (9§) ska finansiera. Dessa avgifter ska därför årligen kalibreras mot de utgifter de är ämnade att finansiera för att därigenom anpassa premien efter utgifterna.

¹¹ Detta problem diskuteras bland annat i Saco-rapporten: "Urholkningen av sjukförsäkringarna – En analys av det bristande sambandet mellan förmåner och avgifter i sjukförsäkringssystemet", Saco (2022).

betraktas som en tillfällig avvikelse från det normalläge som vi snart återkommer till, vilket också de flesta prognoser pekar mot. Att det offentliga trygghetsförsäkringarnas inkomsttak följer prisutvecklingen innebär i praktiken att systemet har ett inbyggt sparprogram som gör att utgifterna utvecklas långsammare än inkomsterna när ekonomin växer snabbare än inflationen. Det innebär samtidigt att försäkringarna ändrar karaktär i det fördolda eftersom de utvecklas från inkomstförsäkringar i riktning mot grundtrygghetsförsäkringar där allt färre får en ersättning som är relaterad till tidigare inkomst och allt fler får en enhetlig ersättning i kronor. Detta sker dessutom automatiskt utan aktiva politiska beslut. Bland politiker betraktas dock detta inte som något större problem eftersom det årligen leder till ett större reformutrymme, vilket för den sittande regeringen ger politiska poäng när reformer genomförs för att kompensera dem som drabbas av den inbyggda urholkningen. Det betyder samtidigt att reformutrymmet delvis skapas genom en urholkning av tidigare välfärdsreformer. Detta är givetvis en rundgång som bör undvikas.

När det gäller arbetslöshetsförsäkringen så är många politiker till och med tydliga med att inkomsttaket inte ska indexeras över huvud taget, eftersom just intäkterna från arbetsmarknadsavgiften bidrar till regeringens reformutrymme. För arbetsmarknadsavgiften har den årliga kalibreringen därför fungerat dåligt under lång tid och genererar ett stort överskott för allmänna reformändamål. Det måste dock betraktas som ohållbart, eftersom försäkringen finansieras med den enskildes löneutrymme med syfte att kompensera för den enskildes inkomstbortfall. Så länge försäkringen ska betraktas som en inkomstbortfallsförsäkring måste försäkringens inkomsttak också inkomstindexeras.

Eftersom arbetsmarknadens parter har avtalat fram försäkringar som ska toppa upp de offentliga trygghetsförsäkringarna innebär en urholkning av kompensationsnivån dessutom att de kollektivavtalade försäkringarna får bära en större del av kostnaden. I förlängningen leder en sådan utveckling till att den offentliga försäkringen blir en grundtrygghetsförsäkring. Dessutom innebär den förändrade karaktären på inkomstskyddet en ökad individualisering av tryggheten, vilket innebär ett avsteg från den generella ekonomiska tryggheten på arbetsmarknaden. Detta förhållande diskuterades bland annat den parlamentariska socialförsäkringsutredningen (SOU 2015:21) i sitt slutbetänkande. Där framfördes en parlamentarisk samsyn över att staten och arbetsmarknadens parter tillsammans även fortsättningsvis ska ansvara för inkomsttryggheten på arbetsmarknaden men att det inte är önskvärt att långsamt urholkade socialförsäkringar successivt ska fyllas ut av kompletterande försäkringar. Det viktigaste skälet för det är att det leder till orättvisor. Det blir svårare och dyrare för personer med hög risk att få tillgång till sådana försäkringar men lätt och billigt för grupper med låg risk. Dessutom skulle en sådan utveckling med tiden minska förtroendet,

betalningsviljan och legitimiteten för de offentliga trygghetsförsäkringarna (SOU 2015:21 sid. 262). Detta handlar om principiellt viktiga frågor som inte får utvecklas i det fördolda utan aktiva politiska beslut.

Saco anser att

- **Sjukpenningförsäkringens inkomsttak ska inkomstindexeras**
Sjukpenningförsäkringen är en omställningsförsäkring som skyddar mot inkomstbortfall vid sjukdom eller skada. Som inkomstbortfallsförsäkring bör försäkringen erbjuda en betydande del av de försäkrade inkomstrelaterad ersättning. Saco anser att 80 procent av de försäkrade bör få 80 procent av sin tidigare inkomst ersatt av försäkringen. Saco anser dessutom att reglerna bör vara utformade på ett sådant sätt att inkomstbortfallsprincipen bevaras över tid och i takt med att ekonomi växer. Att försäkringen är utformad på ett sätt som leder till att kompensationsnivå urholkas automatiskt och ändrar karaktären i det fördolda utan aktiva politiska beslut är fel. Det är därför hög tid att inkomstindexera inkomsttaket i sjukpenningförsäkringen. På grund av den nuvarande indexeringen och den höga inflationen ligger inkomsttaket i dag på rätt nivå, vilket innebär att en övergång till inkomstindexering ligger rätt i tiden och därför inte är förenat med några höjda ersättningsnivåer.
- **Indexeringen av sjukersättningen behöver ses över**
En ökande andel får garantiersättning från sjukersättningsförsäkringen. Det handlar om personer med stadigvarande nedsatt arbetsförmåga med små möjligheter att komma tillbaka i arbete. Ersättningen betalas ofta ut under lång tid. Ersättningens nivå är värdesäkrad och tar därför hänsyn till inflationen. Men över tid innebär detta en sänkt ekonomisk standard i relativa termer. Ersättningens följsamhet till inkomstutvecklingen i övriga samhället bör därför utredas. Sjukersättningen ska vara en inkomstbortfallsförsäkring men också en trygghetsförsäkring för dem utan arbetsförmåga och som därför saknar möjlighet att försörja sig själv genom arbete.
- **Arbetslöshetsförsäkringens inkomsttak ska inkomstindexeras**
Arbetslöshetsförsäkringen är en omställningsförsäkring som ska skydda mot inkomstbortfall vid ofrivillig arbetslöshet. Försäkringen är därför en inkomstbortfallsförsäkring som ska ersätta 80 procent av tidigare lön upp till ett inkomsttak. Trots det indexeras inte inkomsttaket i försäkringen över huvud taget, vilket innebär att kompensationsgraden urholkas och försäkringens ersättningsnivå får en allt svagare koppling till den försäkrades inkomst. Saco anser att inkomstbortfallsprincipen är viktig att bevara för försäkringens legitimitet, eftersom alla anställda som betalar skatt finansierar försäkringen med en premie som baseras på hela

arbetsinkomsten. Då ska också ersättningens nivå vara relaterad till den försäkrades inkomst. Att bevara denna egenskap i takt med att ekonomin växer är centralt för försäkringen, vilket kräver att inkomsttaket inkomstindexeras.

- **Kollektivavtalen ska komplettera de offentliga trygghetsförsäkringarna**

De flesta offentliga trygghetsförsäkringar har i dag inkomsttak som är prisindexerade, i den mån de är indexerade. Det innebär att försäkringarna har en inbyggd urholkningsmekanism för kompensationsgraden som förvärras i takt med att inkomsterna växer snabbare än priserna. Som andel av BNP sjunker därför det offentliga engagemanget för den offentliga tryggheten på arbetsmarknaden och privata kompletterande lösningar blir allt viktigare. De kollektivavtalade försäkringarna som har förhandlats fram av arbetsmarknadens parter syftar framför allt till att komplettera och toppa upp de offentliga trygghetsförsäkringarna. Men i takt med att de offentliga trygghetsförsäkringarna urholkas förändras karaktären av det ekonomiska skyddet på arbetsmarknaden där de offentliga trygghetsförsäkringarna går från inkomstbortfallsförsäkringar i riktning mot grundtrygghetsförsäkringar och där de kompletterande försäkringarna fyller ut och svarar för en större del av skyddet. Den parlamentariska socialförsäkringsutredningen (SOU 2015:21) gav uttryck för att detta inte var en önskvärd utveckling, eftersom det leder till orättvisor och ett mer komplicerat system. Det är därför viktigt att de gemensamma offentliga trygghetssystemen fortsätter att bära den större delen av kostnaden och att urholkningsmekanismerna tas bort.

Saco, Sveriges akademikers centralorganisation, är den samlade organisationen för Sveriges akademiker. Vi är en partipolitiskt obunden facklig centralorganisation. Sacos 21 självständiga förbund företräder yrkes- och examensgrupper från hela arbetsmarknaden, inklusive egenföretagare. Något som förenar våra medlemsförbund är akademisk utbildning, kunskap, kompetens och yrkesstolthet. Sacoförbunden samlar omkring 960 000 akademiker och närmar sig miljonen. Som företrädare för Sveriges akademiker är det självklart för Saco att ständigt påverka kunskapsnivån i Sverige. Utbildning och forskning som ger kunskap är en investering för såväl samhället som individen och är en av de viktigaste faktorerna för tillväxt och utveckling av ett samhälle.

